

3. téma

Fonetika/fonológia

Fonéma:

- A beszélő számára lényeges különbséget hordozó hang.
- Minden fonéma legalább egy tulajdonságában különbözik a másiktól.
- Feladata a jelek hangtestének felépítése.

---

disztinktív (megkülönböztető) oppozíció

láb : láp
szál : sál
fáj : száj
üt : öt
vesz : visz

Az /n/ fonéma realizációi

/színpad/	[szímpad]
/színfal/	[szí}fal]
/nini/	[riri]
/nana/	[nana]
/roncs/	[ro...cs]
/rongy/	[ronygy]
/ing/	[iSg]
/rang/	[raág]
/Ung/	[Uág]

Hirohito ~ Fudzsjama
papurika ~ papulika

burmai:

na 'fájdalom'
„a 'orr'
áa 'hal'
āa 'bér'

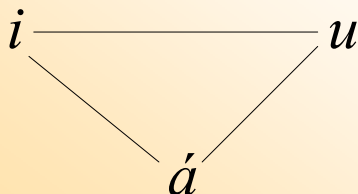

Előlképzett zárhangok (*b, p, m, n, t, d*)
Alsó magánhangzó (*a, á*)

---

^{TM} a

m ~ n ~ η

---

cseh: Strč prst skrz krk!

*'Dugd egy ujjad a
torkodba!'*

grúz: vbrdgvzinav

'üvöltök'

---

bedezodorozott

Moszkvics-slusszkulcslyuk

---

	japán	magyar	grúz
<i>kanbara</i>	+	+	+
<i>matta</i>	+	+	-
<i>varszkvlavi</i>	-	-	+
<i>kjógen</i>	+	-	-
<i>tkoma</i>	-	-	+
<i>ktoma</i>	-	-	-
<i>vgrdznob</i>	-	-	+
<i>aoi</i>	+	-	-
<i>rokkaszen</i>	+	+	-

---

orosz:
мукá [muká] 'liszt'
мúка [múka] 'kín'

angol:
subject 'alattvaló' [ˈsVbÛIkt]
subject 'alávet' [s@b"Ûekt]

---

mandarin: **ibo:**

mā 'anya'   *ákwá* 'sírás'

má 'kender'   *ákwà* 'szövet'

m~ 'ló'

mà 'szid'   *àkwá* 'tojás'

bā 'nyolc'

bá 'kiszakít'

b~ 'tart'

bà 'gereblye'

A fehér mogyoró völgyében, a sebes ösvény és a Szent Cecília vörös kőbarlangjánál lévő Szent Mária temploma

---

**TAUMATAWHAKATANGIHANGAK
OAUAUO TAMATEATURIPUKAKAP
IKIMAUNGAHORONUKUPOKAIW
HENUAKITANATAHU**

**A hegy, melyet a nagytérdű
Tamatea megmászott és legyűrt
és ahonnan fuvolázott
szerelmének**

**A fonetika/fonológia
kettősségének elméleti
hátttere**

1. A beszéd és a nyelv

Ferdinand de Saussure

- A nyelvtudomány tárgya. A külső és a belső nyelvészet
- A nyelv rendszer jellege. A nyelvi jel természete
- Diakrónia és szinkrónia
- A nyelv és a beszéd

A beszéd és a nyelv (langue/parole)

Deme László: *A beszéd és a nyelv*. Bp. 9–15, 28–35.

▲ Saussure, Ferdinand de: *Bevezetés az általános nyelvészetbe*. Bp., 1997. 39–52.

▲ Telegdi Zsigmond: *A nyelv és a beszéd*. In: *Bevezetés az általános nyelvészetbe*. Bp. 70–76.

Beszéd (parole)

Deme László:

A beszéd az egyénnek társadalmi érvényű eszközökkel és formában való hangos reagálása külső vagy belső ingerekre; szerepe — sőt általában célja is — valami belső tartalom kifejezése s ezáltal a társadalom más tagjainak tájékoztatása és gondolati vagy cselekvésbeli magatartásuk befolyásolása.

Karl Bühler
(1879-1963)

Nyelv (langue)

Deme László:

A nyelv a társadalomban élő emberek beszédtevékenységét szolgáló eszközöknek rendszert alkotó állománya, mely a valóság tükrözésére alkalmas konvencionális jelekből áll.

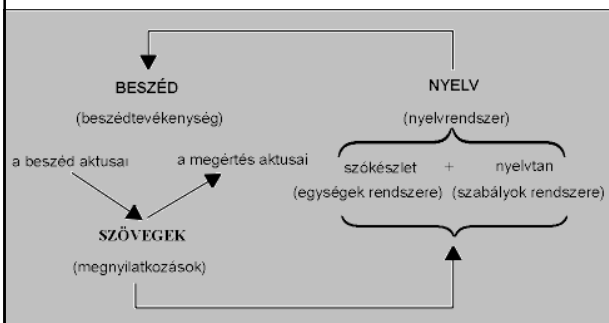

---

*nyelv (langue) + beszéd (parole) =
nyelvezet (langage)*

A nyelvtudomány egyetlen és igazi tárgya a nyelv — önmagában és önmagáért vizsgálva.

Ferdinand de Saussure
(1857-1913)

---

2. A nyelv és beszéd kettősségének tükröződése a hangok szintjén:
fonéma és beszédhang

★ Telegdi Zsigmond: Fonetika. Fonológia.
 In: *Bevezetés az általános nyelvészetbe.*
 Bp. 129–139.

/t/: *tilos, Kati, Kata, Kató, Katus*

inog : ing

tér : kér

A nyelv hangrendszerében meglévő hang: **fonéma**

A beszédben meglévő hang: **beszédhang**

fonéma	beszédhang
társadalmi (szociális)/ általános	egyéni (individuális)/ egyedi
a közösség tudatában élő, megmaradó	egyszeri, pillanatnyi
absztrakt, nem fizikai a hangrendszer tagja	konkrét, fizikai megvalósulás tevékenység
a jelek testének felépítője	a jelek megvalósulásának anyaga
<i>fonéma</i>	<i>realizáció</i> (megvalósulási forma)
szórási sáv	<i>variáns</i>

A nyelv hangjait (fonémáit), ezek kapcsolódási szabályait, a hangrendszert stb. vizsgáló tudomány: **fonológia**.

A beszéd hangjait, azok tulajdonságait vizsgáló tudomány: **fonetika**.

Fonéma:

A fonéma mint funkcionális hangtípus nyelvi univerzálé, a nyelv hangalakjának legkisebb, lineárisan oszthatatlan, jelentés nélküli egysége; azaz a fonéma az a legkisebb fonológiai egység, amely szavak szembeállításával már további hasonló kisebb egységekre nem bontható és a beszélő számára lényeges különbséget hordoz. Minden fonéma legalább egy tulajdonságában (egy megkülönböztető jegyében) különbözik a másik fonémától.

A fonémák a többi fonémával rendszert alkotva a jelek hangtestének azonosítására (felépítésére), illetve megkülönböztetésére szolgálnak.

A fonéma és a beszédhang különbsége

Fonetikai rendszer			Fonológiai rendszer		
[ü]	magyar	francia	/ü/	magyar	francia
mgh	+	+	mgh	+	+
msh	-	-	msh	-	-
elől	+	+	elől	+	+
hátsó	-	-	hátsó	-	-
ker	+	+	ker	+	+
felső	+	+	felső	+	+
alsó	-	-	alsó	-	-
hosszú	-	-	hosszú	-	-
orrhang	-	-	orrhang	-	-

---

beszédhang: a képzési jegyek összessége

fonéma: a megkülönböztető jegyek összessége

A beszédtevékenység során/a beszédműben előforduló hangok állománya (fonetika)

A beszélő/hallgató által egy szekvenciának vett egységek rendszere (fonológia)

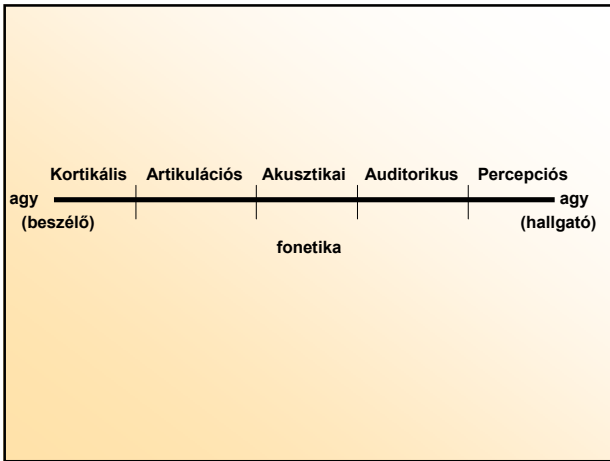

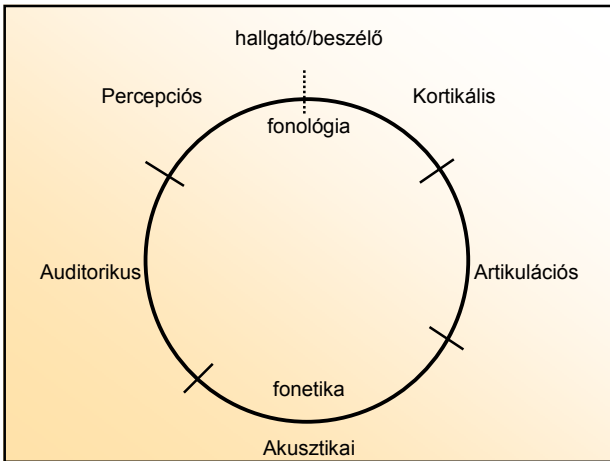
